

ÖĞRETMEN ADAYLARININ HACI BEKTAŞ VELİ VE BEKTAŞİLİKLE İLGİLİ TEMEL BİLGİ VE TUTUM DÜZEYLERİ

Hikmet YAZICI*

Özet

Hacı Bektaş Veli Türk sūfiliğinin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Kurucusu olduğu Bektaşilik, ortaya koyduğu görüş ve düşünceler etrafında sistemleşen bir tarikat anlayışıdır. İnsan tabiatına olumlu bakış, güçlü ve zengin bir edebiyata sahip olma, ilişkilerde hoşgörü ve mizahı ön plana çıkarma gibi özelliklerle tanımlanan Bektaşilik, toplum hayatı ve kurumları üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Bu araştırmada milli kültürün en önemli aktarıcıları arasında yer alan öğretmenlerin, Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik ile ilgili temel bilgi ve tutum düzeyleri incelenmektedir. Çalışma öğrenimini eğitim fakültesinde tamamlamış ancak henüz öğretmen olarak atanmamış 245 kişi (Kadın=162, Erkek=83) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veriler kontrol listesi ile toplanmış ve tanımlayıcı istatistik teknikleriyle analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, öğretmen adaylarının Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili temel bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan sonuçlar öğretmen adayları arasında Hacı Bektaş Veli hakkında bilgi veren kaynakların az sayıda okunduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının Bektaşiliğin insan ilişkileri, mizah ve hoşgörü gibi temalarından daha fazla haberdar oldukları saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar benzer araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik, öğretmen adayları

GENERAL KNOWLEDGE AND ATTITUDE LEVELS OF TEACHER CANDIDATES ABOUT HACI BEKTASH VELI AND BEKTASHISM

Abstract

Hacı Bektash Veli is one of the leading personalities of Turkish Sufism. The Bektashism, of which he is the founder, is a belief system that was systematized around the ideas and thoughts he set forth. Bektashism, which is defined with the features such as a positive stance for human nature, having a strong and rich literature, giving prominence to tolerance and humor in relations, has left an important impression on social life and institutions. In this study, the basic knowledge and attitude levels of teachers, who are among the most significant transmitters of the national culture, about Hacı Bektash Veli and Bektashism have been investigated. The study has been carried out with 245 teacher candidates (female=162, male=83), who have graduated from faculty of education but have not been appointed as teacher yet.

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı, Trabzon/Türkiye, hikmetyazici@yandex.com
DOI:10.12973/hbvd.72.134

The data have been collected with control list and analyzed with descriptive statistical techniques. The results obtained from the study show that the basic knowledge levels of teacher candidates about Hacı BektashVeli and Bektashism are limited. The revealed results show that teacher candidates have read very few numbers of resources giving information about Hacı Bektash Veli. It has been determined that teacher candidates are generally much more aware of the themes of Bektashism such as human relations, humor and tolerance. These results obtained from the study have been discussed in comparison with similar studies.

Key Words: Hacı BektashVeli, Bektashism, teacher candidates

1.Giriş

Türk sūfiliğinin en önemli şahsiyetlerinden biri olan, Bektaşiliğın kurucusu Hacı Bektaş Veli, Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuş ve daha sonra Anadolu'ya gelmiştir. Yaşadığı döneme ait yazılı kaynakların bulunmaması nedeniyle Hacı Bektaş Veli ile ilgili bilgiler daha çok menkıbelere dayandırılmaktadır (Akarpınar vd., 2012: 366). Hayatı, erkânı, giyiniş tarzları, kerâmetleri ve yolu üzerine Velâyetnâme bilgi vermektedir (Duran, 2010). Hacı Bektaş Veli, Anadolu'da, etrafına topladığı insanlara tasavvufun inceliklerini göstermiştir. "İnsan-ı kâmil" olmanın, Hak'ka ulaşmanın, hakikate kavuşmanın yollarını öğrencilerine öğretmiş; bilgilerini müritlerine anlatarak onlara tasavvufu sevdirmiştir. Öğrettiği tarikat adab ve erkânına uymalarını, mürşitlerinden talep ederek de, tasavvufu, kuşaklar boyunca sürdürülebilecek bilgiyle donatmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin çevresine toplanan halk, onun kişiliğinden ve gönülleri aşkla, insan sevgisiyle dolduran tasavvuf anlayışından etkilenerek İslâm'a yönelmişlerdir (Öcal, 2000).

Bektaşilik Hacı Bektaş Veli'nin ortaya koyduğu görüş ve düşünceler etrafında sistemleşen bir tarikat anlayışıdır. Osmanlı döneminde popüler hale gelmiş olan Bektaşiliğın Türk halk kültürü ve sosyal hayatı içinde önemli bir yeri vardır. Bu anlayışın ritüellerinde eski Türk inançlarından izlere rastlamak mümkündür (Özcan, 2002).

Bektaşilerin insan doğasına bakışları olumludur. Bu açıdan görüşleri öncülüğünü Abraham Maslow ve Carl Rogers'ın yaptıkları insancıl psikoloji paradigmalarıyla paralellik göstermektedir. Maslow, bireyin doğuştan gelişme potansiyeline sahip olduğunu ve kendini gerçekleştirme çabası içinde bulunduğunu belirtir. Geliştirdiği hiyerarşik yapı içinde, kişisel gelişimin belli ihtiyaçların tatmin edilmesiyle gerçekleştiğini belirtir. Bektaşilikte de insan gelişimi bir süreç olarak kabul edilir. Ham Ervâh'tan (çiğlik/hamlık) yola çıkan insan, dört kapıdan (şeriat, tarikat, marifet, hakikat) geçtikten sonra, insan-ı kâmil (olgun insan) haline gelir (Savaşçı, 2004: 23-42). Her iki yaklaşım da bu süreçlerin insan egosunu olgunlaştırdığını, uyumu kolaylaştırdığını ve bireyi psiko-sosyal olarak güçlendirdiğini vurgular. Bektaşilik ve insancıl psikoloji yaklaşımları; insana dönük koşulsuz, kabul, içtenlik, saygı, empati

ve değer verme kavramları üzerinde temellendirilir. Daha spesifik olarak bakıldığında, Bektaşilikte insanlara eşit gözle bakılır, Müslim ve gayri Müslim farkı gözetilmez. Kişiler arası ilişkilerde insanlara acıma ve şefkat telkin edilir. Zorlama ve şiddetten kaçınma tavsiye edilir. Yaşanan olaylarla ilgili değerlendirmeler yapılırken, doğru, iyi ve güzel öğretilmeye çalışılır (Özcan, 2002).

Bektaşilik ortaya çıktığı ve geliştiği coğrafyada toplum yapısı ve kurumları üzerinde etkili olmuştur. Osmanlı ordusundaki yeniçeri sınıfı arasında yaygın gözlenmesi ve Ahilik sistemi ile ilişkileri bu etkilere örnek verilebilir. Bektaşiliğin etkili olduğu en önemli coğrafyalardan biri Balkanlardır (Kökel, 2007). Balkan Bektaşileri Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye gibi ülkelerde dağınık bir şekilde yaşamaktadır (Kotle, 2010).

Bektaşiliğin güçlü ve zengin bir edebiyatı vardır. Bu bağlamda Bektaşi şiiirleri sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılmıştır. Şiir Bektaşi anlayışının en yaygın şekilde işlendiği edebi üründür. Bektaşiler ayinlerinde olduğu gibi şiiirlerinde de Türkçeyi kullanırlar. Şiirin yanında resim sanatının da Bektaşilikte kendine özgü bir yönü ve gelişimi vardır.

Türk sosyal hayatı içinde Bektaşilerin kendilerine özgü kişilik ve kimlikleri vardır (Özcan, 2002). Bektaşiler zeki, bilgili, hazır cevap, sağduyu sahibi ve nüktedandırlar. Bektaşi fıkraları nüktedanlığın, olaylara hoşgörüyü bakmanın ve mizahi bakış açısının en önemli göstergeleridir. Bu fıkralar Bektaşi kültürü içinde oluşmuştur. Bektaşi fıkraları, Türk toplumunda dini inanç ve anlayışlarıyla ve buna bağlı olarak dünya görüşleriyle, düşünce ve davranışlarıyla Sünnilerden farklı bir grubu temsil ederler. Bektaşi tipinin şekillenmesi, birey olarak topluma karışması, bir grubu oluşturan bireylerin ortak özelliklerinin belli bir yapı içinde yoğunlaşması ve tipleşmesiyle ilişkilidir. Ortaya çıkan tipin fiziksel ve ruhsal yapıya karışması ve sanki yaşamış bir kimliğe dönüşmesi, bu ortak anlayışın sonucudur (Boratav, 1971: 4-5).

Bektaşilik ve onunla ilintili Alevilik kavramları günümüze dek Türk toplumu içinde sürekli tartışma konusu olmuştur. Bektaşilik ve Alevilik arasında bazı farklar olsa da bunlar toplum tarafından aynı görülmektedir. Bektaşilik ve Alevilik bazı çevrelerce bir kültür, bazılarınca bir mezhep hatta kimilerince bir din olarak görülmekte ve bu durum da tartışmaların odağını oluşturmaktadır (Koçak, 2013). Günümüzde Alevilik-Bektaşilik kavramlarının ayrı kullanılması neredeyse imkânsızdır. Aleviliği ve Bektaşiliği bugün gelinen noktada birbirinden bağımsız olarak ele almak tarihsel ve sosyolojik açıdan mümkün görünmemektedir (Azar, 2005).

Tarihi bilgilerin eksikliği, bakış açılarından kaynaklanan farklılıklar ve yanlış değerlendirmeler, günlük yaşamda Bektaşilikle ilgili yanlış algılamalara yol açmıştır. Hatta bununla kalmamış aynı zamanda, Bektaşilikle ilgili yazılan bazı eserleri de olumsuz görüşlerle doldurmuştur (Aytaş, 1999). Sosyal değerleri temsil eden keli-

melerin bireyler tarafından farklı kavramsallaştırılması, toplumda duygu ve düşünce birliğinin sağlanmasını zorlaştırır. Kelimelere değişik anlamların yüklenmesi, özellikle inanca bağlı kavramlar konusunda belirgin algılama farklılıklarına yol açar. Bektaşilik de bireyler tarafından farklı şekilde kavramsallaştırılan inanç kavramlarından biridir (Duman, 2011). Bektaşilikle ilgili kavramsal yapılar, sosyal bilişsel-süreçler içinde oluşmaktadır. Erken yaşlarda oluşmaya başlayan kavramsal yapılar, zihinsel şemaların yapısını etkilemektedir. Şemalar dış dünyadan gelen bilgileri algılama ve anlamlandırma seçici olabilmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, Alevi-Bektaşî inancıyla ilgili bilgilerin yapılandırılmasında ve tutuma dönüştürülmesinde bazı süreçlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu tür bilgiler, içinde yaşanan toplum ve buna bağlı informal öğrenme süreçleri ya da öğretim kurumları vasıtasıyla kazandırılabilir. İnfomal öğrenme süreçleri ve planlı öğretim programları Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili kavramların bireyler tarafından nasıl algılandığı üzerinde etkilidir. Planlı müdahalelere açık olmaması nedeniyle, informal öğrenmelere yol açan sosyal-bilişsel süreçler üzerinde tartışma yapmanın belli kısıtlıkları vardır. Ancak ülkemizin sosyal bir gerçeği olan Bektaşilik inancının eğitim öğretimde hangi statüde konu edileceği, tartışılması gereken bir durum olarak görülmektedir (Yılmaz, 2009). Genel olarak bakıldığında Alevi-Bektaşî kültürünün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hususlarında ortaya konan politikalar yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan kalkınma planları kapsamında da Alevilik ve Bektaşilikle ilgili programlara yeterince yer verilmediği bilinmektedir (Talas, 2010).

Son yıllarda özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi bağlamında yapılan tartışmalar, Alevi-Bektaşî inancının farklı kademelerdeki öğretim programlarında nasıl yer alacağı ya da yer alıp almayacağı konusunu gündeme getirmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabı 2006 yılında yeniden hazırlanarak 2007-2008 yılında itibaren okullarda okutulmaya başlanmıştır. Hazırlanan kitaplarla Alevi-Sünni gözetmeksizin tüm öğrencilerin din ve ahlak konusunda bilgilendirilmeleri hedeflenmekteydi. Buna rağmen Türkiye’de ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin Alevi yurrttaşların bir kısmı tarafından eleştirildiği bilinmektedir. Bu eleştiriler genelde ders içeriğinin sünnilik ile ilgili bilgilerden oluşması, dersi okutanların sünni kültür ve inanca sahip olmaları, dersin işleniş esnasında yanlı bilgilere yer verilmesi, öğretmenlerin Alevilik konusunda yeterli birikime sahip bulunmamaları ve Alevi öğrencilere ön yargıyla yaklaşılması gibi konulara dönüktür (Yılmaz, 2009). Alevilik-Bektaşilikle ilgili öğretimin gerçekleştirildiği kademelerden biri ortaöğretimdir. Ortaöğretimdeki bazı ders kitaplarında Bektaşilikle ilgili bilgilere (ör. Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10. Sınıf ders kitabı MEB 2009) yer verilmektedir. Ancak derin anlamlar içermesi nedeniyle eğitim aşamalarında tasavvuf kavramlarının öğretiminde zorluklar yaşanmaktadır (Bayrak Cömert, 2011). Milli Eğitim Bakanlığı ve özel yayınevleri tarafından basılmış ve 2009-2010

eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan ilk ve ortaöğretim kitaplarının içerikleri incelenmiştir. Taranan 34 kitaptan dokuzunda, 10 programdan yedisinde Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili konulara değinildiği saptanmıştır. Bu bilgilerin genel olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitabında yer aldığı, buna karşı Türkçe, Sosyal Bilgiler, Halk Kültürü, Tarih, Türk Edebiyatı, Sosyoloji, Felsefe program ve ders kitaplarında yeterli bilginin verilmediği tespit edilmiştir (Bektaş Öztaşkın, 2012).

Türkiye’de Bektaşilik ve Hacı Bektaş Veli bağlamında yapılmış pek çok çalışma vardır. Bu çalışmaların çoğu tarih, din, kültür, edebiyat vb alanlarıyla sınırlıdır. Bu çalışmaların çoğunda tarihsel süreç içinde Bektaşiliğin doğuşu, gelişimi, yayılması, dini ve sosyal yaşama etkileri vb konular üzerinde durulmuştur. Oysa halen birey ve toplum davranışları üzerinde etkili bir öğreti olan Bektaşiliğin ve Hacı Bektaş Veli’nin eğitim, psikoloji ve sosyoloji araştırmacılarınca yeterince incelendiği söylenemez. Ülkemizde Bektaşiliğin ve Hacı Bektaş Veli’nin toplumda nasıl algılandığı ile ilgili konularda ancak son zamanlarda bazı araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı toplumun geneline (ör. Işık vd., 2010), bir kısmı ise üniversite öğrencilerine dönüktür (ör. Çiftçi, 2011).

Üniversite öğrencilerinin Hacı Bektaş Veli ve Bektaşikle ilgili algı ve bilgi düzeyleri üzerinde daha önce bazı araştırmalar yapılmıştır. İmik Tanyıldızı (2011) Hacı Bektaş Veli’nin medya aracılığıyla üniversite öğrencilerinde tanınırlık düzeyini belirlemeye çalışmıştır. Çiftçi (2011) farklı bölüm ve programlarda okuyan öğrencilerin Hacı Bektaş Veli’yi tanıma düzeylerini incelemiş ve tutumlarını tespit etmek amacıyla bir ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. Okur (2012) sadece eğitim fakültesinde ve birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin Bektaşilik ve Hacı Bektaş Veli ile ilgili bilgi düzeylerini incelemiştir. Bizim çalışmamızda ise eğitim fakültesinde öğretmenlik eğitimlerini tamamlamış öğretmen adayları örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Çalışmamız bu anlamda Okur (2012) ve Çiftçi’nin (2011) araştırmalarından farklılaşmaktadır. Bu araştırmada entelektüel gelişim açısından belli bir düzeye gelmiş oldukları düşünülen ve planlı öğretim içeriklerini öğrencilere aktarma görevini yerine getirecek olan öğretmen adaylarının, Türk Kültürünün temel şahsiyetlerinden biri olan Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik ile ilgili temel bilgi ve tutumları incelenmeye çalışılmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem

İlişkisel desene dayalı olan bu çalışmada değişkenlerin tanımlanması ve değişkenlere dayalı olarak ortaya çıkan farklılıkların incelenmesi amaçlanmaktadır (Barker vd., 2002, s.140).

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Bu çalışmada uygun örnekleme (convenience sampling) tekniği kullanılmıştır. Uygun örnekleme; zaman, para ve iş gücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Fraenkel vd., 2012). Bu durum sonuçların genellenmesi açısından bir sınırlılık oluşturabilir. Buna rağmen örneklemin doğasından kaynaklanabilecek bu tür sınırlılıklar veriler analiz edildiğinde istatistiksel olarak kontrol altına (Barker vd., 2002, s.183) alınmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini Trabzon'da bulunan Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır (N=245). Çalışmaya katılanların yaşları 23 ile 31 arasında değişmektedir (Ort=23.33, Ss=1.46). Katılımcılarla ilgili diğer tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de özetlenmektedir. Çalışmaya sekiz ayrı bölümden (Türkçe'den Beden eğitime) ve 16 ayrı öğretmenlik programından (Sınıf öğretmenliğinden Zihinsel engelliler öğretmenliğine) öğrenciler katılmıştır.

Tablo 1. Demografik Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken		s	%
Cinsiyet	Kadın	162	66.1
	Erkek	83	33.9
Gelir Düzeyi*	0-700	22	11.4
	701-1250	71	29
	1251-1850	68	27.8
	1851-2650	53	21.6
	2651-5560	25	10.2
Yerleşim Yeri	Köy	51	20.8
	Kasaba	9	3.7
	İlçe	80	32.7
	Şehir	105	42.9
	Karadeniz	123	20.2
	Doğu Anadolu	12	4.9

Ailenin Yaşadığı Bölge	Güneydoğu Anadolu	12	4.9
	Akdeniz	21	8.6
	Ege	17	6.9
	İç Anadolu	35	14.3
	Marmara	25	10.2
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	20	8.2
	Sadece Okuryazar	23	9.4
	İlkokul	116	47.3
	Ortaokul	22	9
	Lise	44	18
	Üniversite	20	8.1
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	3	1.2
	Sadece Okuryazar	8	3.3
	İlkokul	87	35.5
	Ortaokul	34	13.9
	Lise	55	22.4
	Üniversite	58	23.7

*2012 TUİK verileri kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Teknikleri ve Değerlendirme

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen formda yaş, cinsiyet, ekonomik gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, ikamet edilen yer gibi ifadelere yer verilmiştir.

2.3.2. Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik Bilgi ve Tutum Listesi:

Bu liste Bektaşilik ve Hacı Bektaş Veli ile ilgili 26 ifadenin yer aldığı bir kontrol listesidir. Listedeki ifadeler belirlenirken ilgili literatürden yararlanılmıştır (ör. Özcan, 2002). İfadelere verilecek tepkiler; evet, hayır ve fikrim yok şeklinde belirlenmiştir. Listede yer alan ifadeler hem bilgi hem de tutum içerdiği için, Likert tipi ölçek oluşturma ve ölçeği psikometrik (geçerlik-güvenirlilik) işlemlere tabii tutma uygun görülmemiştir. Ancak buna rağmen çalışmanın amacı doğrultusunda kapsam geçerliği oluşturulmaya çalışılmış ve alan uzmanlarından yardım alınmıştır.

2.3.3. Verilerin Toplanması

Öğrenme sürecinden kaynaklanabilecek etkileri ortadan kaldırmak amacıyla ölçek, lisans programlarından mezun olma aşamasına gelmiş öğrencilere üniversiteden ilişik kesme esnasında uygulanmıştır. Bu şekilde sınıf düzeylerinden kaynaklanabilecek etki kontrol altına alınmıştır. Veriler araçları cevaplamaya gönüllü öğretmen adaylarından toplanmıştır. Uygulama yaklaşık beş dakika sürmüştür ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

2.4. Veri Analizleri

Veri analizleri SPSS 15.0 paket programı ile yapılmış tanımlayıcı istatistik teknikleri kullanılmıştır.

2.5. Bulgular

Araştırmanın bulguları iki kısımda ortaya konmaya çalışılmıştır. İlk olarak Hacı Bektaş Veli (Tablo 2) daha sonra ise Bektaşilikle (Tablo 3) ilgili bulgular ortaya konmuştur. Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının önemli bir kısmının (%55.1) Hacı Bektaş Veli ilgili bilgi düzeyleri oldukça düşüktür. Hiç bilgiye sahip olmadıklarını belirtenlerin oranı (% 20.8), oldukça bilgili olduklarını belirtenlerinden (% 3.7) daha yüksek bulunmuştur. Öğretmen adaylarının sadece %21.2’si Hacı Bektaş Veli ile ilgili bir kaynak okuduklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların % 43.7’si Hacı Bektaş Veli’yi mutassavif olarak tanımlarken, %5.7’si devlet ve siyaset adamı olarak tanımlamıştır. Hacı Bektaş Veli’nin eserlerinden birinin adını bilenlerin oranı da son derece düşük çıkmıştır (%23.7). Eser adı sorulmadığı için verilen tepkilerde bir sınırlılığın olup olmadığı tartışmaya açıktır. Katılımcıların çoğu Bektaşiliğin kendileri için tasavvufi bir tarikatı (% 61.2), çok az bir kısmı ise İslam’dan farklı bir dini (% 3.3) çağrıştırdığını belirtmişlerdir.

Tablo 2. Hacı Bektaş Veli ile İlgili Temel Bilgiler

Madde		s	%
Hacı Bektaş Veli hakkındaki bilgi düzeyiniz nedir?	Hiç bilgim yok	51	20.8
	Çok az bilgim var	2	55.1
	Belli düzeyde bilgim var	50	20.4
	Oldukça bilgiliyim	9	3.7
Hacı Bektaş Veli ile ilgili en az bir olmak üzere kaynak okudunuz mu?	Evet	52	21.2
	Hayır	193	78.8

Sizce Hacı Bektaş Veli öncelikle hangi sıfatla tanımlanır?	Din adamı	46	18.8
	Devlet ve siyaset adamı	14	5.7
	Tarikat kurucusu ve önderi	78	31.8
	Mutassavıf	107	43.7
Hacı Bektaş Veli'nin adını bildiğiniz eseri var mı?	Evet	58	23.7
	Hayır	187	76.3
Hacı Bektaş Veli'nin kurucusu olduğu Bektaşilik sizde neyi çağrıştırır?	İslam'dan farklı bir din	8	3.3
	İslam dininde bir mezhep	48	19.6
	İslam dışı bir mezhep	12	4.9
	Farklı bir inanç ve yaşam biçimi	22	9
	Tasavvufi bir tarikat	150	61.2
	Fıkralar	5	2

Tablo 3'de öğretmen adaylarının Bektaşilikle ilgili temel bilgileri özetlenmektedir. Katılımcıların çoğu Bektaşiliğin Osmanlı döneminde popüler bir Türk tarikat olup olmadığı konusunda fikir sahibi değildir (%53.9). Bektaşiliğin güçlü ve zengin bir edebiyata sahip olduğunu bilenlerin oranı %53.9'dur. Öğretmen adaylarının sadece % 41.6'sı Bektaşiliğin bir Türk tarikatı olarak öne çıktığını bilmektedir. Çalışmaya katılanların önemli bir kısmı, Bektaşilikte insanlara eşit gözle bakıldığı (% 50.2), zorlama ve şiddetten kaçınmanın tavsiye edildiği (%48.6), insanlara acıma ve şefkat telkin edildiği (% 46.9), Müslim gayrimüslim farkı gözetilmediği (% 50.6), insanlara doğru, iyi ve güzel şeylerin öğretilmeye çalışıldığı (% 55.5) bilgisine sahiptirler. Katılımcıların yarıdan fazlası Bektaşilerin mizah ve nüktedanlıkla ilgili durumları hakkında fikir sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bektaşiliğin günümüzde Alevi geleneği olarak da gözlendiğini bilenlerin oranı % 31.4'dür. Hacı Bektaş Veli'nin Türk sülûfiliğinin en önemli kişilerinden biri olduğunu bildirenlerin oranı % 44.1, Bektaşiliğin Ahilikle ilişkili olduğunu bilenlerin oranı % 26.9'dur. Katılımcıların çok az bir kısmı (% 19.6) Bektaşiliğin Balkanlarda yaygın bir tarikat olduğunu bilmektedir. Bektaşilerin şiir ve ayinlerinde Türkçeyi kullandıklarını belirtenlerin oranı da sadece % 29.0'dur.

Tablo 3. Bektaşilikle İlgili Temel Bilgiler

Madde	Doğru		Fikrim Yok		Yanlış	
	s	%	s	%	s	%
Bektaşilik Osmanlı zamanında popüler bir Türk tarikatı olmuştur.	99	40.4	132	53.9	14	5.7
Bektaşiliğin güçlü ve zengin bir edebiyatı vardır.	132	53.9	104	42.4	9	3.7
Bektaşi şiiirleri sözlü gelenek içinde aktarılmıştır.	116	47.3	107	43.7	22	9
Bektaşilik bir Türk tarikatı olarak öne çıkmıştır.	102	41.6	122	49.8	21	8.6
Bektaşilikte tüm insanlara eşit gözle bakılır.	123	50.2	113	46.1	9	3.7
Bektaşilikte zorlama ve şiddetten kaçınma telkin edilir.	119	48.6	115	46.9	11	4.5
Bektaşilikte tüm insanlara acıma ve şefkat telkin edilir.	115	46.9	119	48.6	11	4.5
İyi bir Bektaşi, davranışlarında müslim ve gayrimüslim farkı gözetmez.	124	50.6	111	45.3	10	4.1
Türk sosyal hayatı içinde Bektaşilerin kendilerine özgü kişilik ve kimlikleri vardır.	103	42.0	132	53.9	10	4.1
Bektaşilikte olaylar tenkit edilirken insanlara doğru, iyi ve güzel öğretilmeye çalışılır.	136	55.5	102	41.6	7	2.9
Bektaşiler zeki bilgili, hazır cevap nüktedan ve sağduyu sahibi insanlardır.	101	41.2	139	56.7	5	2.0
Bektaşiler olaylara hoşgörölü ve mizahi bir çerçeveden yaklaşırlar.	100	40.8	132	53.9	13	5.3

Bektaşilik günümüzde "Alevi" geleneği halinde de gözlenir	77	31.4	140	57.1	28	11.4
Hacı Bektaş Veli Türk sūfiliğinin en önemli kişilerinden biridir.	108	44.1	125	51.0	12	4.9
Bektaşilik Ahilik ile ilişkilidir.	66	26.9	160	65.3	19	7.8
Bektaşilik özellikle Balkanlarda yaygın olan bir tarikattır.	48	19.6	165	67.3	32	13.1
Bektaşilikte herkese ve birbirlerine yardım etmek anlayışı hâkimdir.	96	39.2	138	56.3	11	4.5
Bektaşilikte resim sanatının kendine özgü bir gelişimi vardır.	42	17.1	180	73.5	23	9.4
Bektaşî anlayışının en yaygın şekilde işlendiği edebi ürün şiirdir.	84	34.3	150	61.2	11	4.5
Bektaşiler şiir ve ayinlerinde Türkçe'yi kullanırlar.	71	29.0	162	66.1	12	4.9

3. Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgular, bilginin taşıyıcısı ve aktarıcısı olacak olan öğretmen adaylarının Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanlardan dörtte üçünün Hacı Bektaş Veli hakkında belli bir düzeyin altında bilgiye sahip olması, büyük bir kısmının Türk sūfiliğinin bu önemli ismi ile ilgili kitap okumamış olması, ayrıca Hacı Bektaş Veli'yi ve Bektaşiliği tanımlamada yüksek oranlarda yanlış ya da eksik kavramsallaştırmaların gözlenmesi, öğretmen adaylarında bulunması beklenen genel kültür yeterlikleri ile örtüşmemektedir. Benzer amaca dönük olarak yapılan bazı araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Böyle bir araştırmada üniversite öğrencilerinin % 88.8'i Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emre'yi tanıdıklarını belirtmişlerdir. Ancak % 10'a yakın orandaki gençlerin sadece Mevlana ve Yunus Emre'yi tanıdıkları saptanmıştır. Gençlerin % 50'si bu şahsiyetlerle ilgili bilgilere internet, % 14'ü gazete-televizyon gibi araçlarla ulaştıklarını belirtmişlerdir (Tanyıldızı, 2012). Bu araştırmada araştırmacı yukarıda adları zikredilen üç önemli şahsiyetin tanınırlığını aynı ifade içinde sormuş ve cevaplayıcıdan tepki vermesini istemiştir. Aynı soru içinde üç ayrı şahsiye-

tin tanınırlığını araştırmak, ölçme mantığı açısından ciddi sınırlılıklar taşımaktadır. Çünkü aynı soruyla araştırılan bir başka cevapta, öğrencilerin sadece % 10'a yakınının Mevlana ve Yunus Emre'yi tanıdıkları belirtilmiştir. Oranlar arasındaki büyük farklılıkların “tanıma durumu” olarak belirtilen ifadenin son derece öznel olmasından ve kontrol edilebilirliği son derece güç olan kişisel ifadelerle ilgili kısıtlıklardan kaynaklandığı düşünülebilir. Araştırmacının aynı çalışma içinde “Gençler için Hacı Bektaş Veli'nin ne ifade ettiği” sorusuyla ortaya koyduğu ve 13 seçenekle belirttiği maddeye, katılımcılar en yüksek oranda “Bektaşilik” (% 12.8) cevabını vermişlerdir (Tanyıldızı, 2012). Ancak yine bu çalışmada “bir şey ifade etmiyor” (% 26) ve “diğer” (% 6) gibi kavramlar ölçülmek istenen niteliğin ölçülmesi açısından önemli bir sınırlılık teşkil etmektedir. Bizim çalışmamızda ise benzer soruya % 61.2'si tasavvufi bir tarikat adını vermişlerdir ki, bu son derece doğru bir ifadedir. Farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan başka bir araştırmada öğrencilerin Hacı Bektaş Veli'yi yeterince tanınamakla birlikte, olumlu kanaatler taşıdıkları saptanmıştır (Çiftçi, 2011).

Işık ve arkadaşlarının toplumun genelinden bir örneklem seçerek yaptıkları araştırmada Hacı Bektaş Veli Türk Toplumunu tarafından Türk Kültürüne hizmet eden önemli bir şahsiyet olarak, “tasavvuf alimi” şeklinde algılanmıştır. Bu çalışmada Hacı Bektaş Veli'yi tanıma düzeyi % 95 olarak saptanmış ve yol açtığı çağrışım % 77.7 oranında olumlu olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda “tanıma” bağlamında yaptığımız tartışma bu araştırma için de geçerlidir. Tanıma kavramı “haberdar olma” (information) düzeyinde olabildiği gibi, “bilinç düzeyinde bilgi sahibi olma” (knowledge) şeklinde de olabilir. Bu araştırmalardan elde edilecek sonuç, bunları ayırt edebilecek açıklıkta değildir.

Çalışmamızdan ortaya çıkan sonuçlara göre; öğretmen adayları, Bektaşiliğin sosyal ve kültürel boyutları, kurumlara etkisi, edebi yönü, tarikatın Türk tarihi içindeki yeri, insan tabiatına ve ilişkilerine verilen önem ve Bektaşilerin nüktedanlığı konusunda yeterli bilgilere sahip değillerdir. Bu konularla ilgili çalışmaların son derece az ve dar kapsamlı olması bulgularımızı diğer araştırmaların bulgularıyla karşılaştırmayı sınırlandırmaktadır. Çalışma grubumuza benzer bir grup üzerinde yapılan araştırmada eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik konusunda genellikle yüzeysel bilgilere sahip oldukları, kendilerini konu ile ilgili görenlerin dahi temel bilgilerde yetersiz oldukları görülmektedir (Okur, 2012). Bu çalışma ile bizim çalışmamız bazı parametreler açısından karşılaştırılabilir niteliktedir. Okur'un (2012) çalışması daha geniş bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin tümü birinci sınıfta oldukları için bir bakıma orta öğretim kurumlarında Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili edindikleri kazanımlar test edilmiştir. Bizim çalışmamızda bu kazanımların üzerine dört yıllık üniversite yaşantılarının da eklendiği hesaba katılmıştır. Ancak görülmektedir ki dört yıllık öğretmenlik

eğitimi, öğrencilerin Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili bilgileri üzerinde manidar bir değişikliğe yol açmamaktadır. Öğretmen eğitiminde alan eğitimi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür alanı ile ilgili bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir. Ancak eğitim fakültesi ders türleri ve içerikleri incelendiğinde Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili konu içeriklerinin bulunmadığı görülmektedir. Yapılan incelemede bu bilgilerin çok kısıtlı olarak Türkçe öğretmenliği programında Türk Halk Edebiyatı ve sınıf öğretmenliği programında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersler içinde sunulabileceği ancak bunun da seçilen kaynaklara bağlı olarak değişebileceği tespit edilmiştir. Öğretmenlik programlarının 2006 yılında YÖK tarafından standart hele getirilmiş olması, bu durumun tüm eğitim fakülteleri için genellenebilir olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının nitelikli birer meslek mensubu olmaları için belli alan yeterliklerine sahip olmaları beklenir. Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik bağlamında düşünüldüğünde program içeriklerinin yetersiz olduğu söylenebilir.

Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik hakkında bilgi sahibi olma kaynaklarından biri de Bektaşî fıkralarıdır. Öğretmen adaylarının çok az bir kısmı Bektaşîliğin fıkraları çağrıştırdığını belirtmişlerdir. Bu bulgu Bektaşîliğin salt fıkralara indirgenerek algılanamayacağına görülmesi açısından anlamlıdır. Katılımcılar belli düzeyde de olsa mizaha yatkınlık ve nüktedanlık bakımından Bektaşîlik hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Benzer amaca dönük olarak yapılan araştırmada Çiftçi (2011) de üniversite öğrencilerinin Bektaşî fıkrası bilme düzeylerinin düşük olduğunu saptamıştır.

Yapılan araştırmalar Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili bilgilerin farklı öğretim kademelerinde yeterli düzeyde verilmediğini göstermektedir. Toplumun genelinde yapılan araştırmalar da Hacı Bektaş Veli'nin tanıtılması için yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu ortaya koymuştur (Işık vd., 2010). Böyle bir durum hem Bektaşilikle ilgili bilgilerin kazanılmasını engellemekte hem de sosyal öğrenme süreçleri yoluyla kazanılmış çarpık bilgilerin değiştirilmesine mani olmaktadır. Kuşkusuz Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili bilimsel araştırma yapanların görüşleri arasında da farklılıklar bulunabilir. Hatta başka ülkelerde yazılmış eserler (ör. Almanya) incelendiğinde de Bektaşilikle ilgili farklı ve çelişkili tanımlamaların yapıldığı görülebilir (Koçak, 2013). Bu bilimsel bakış açısının doğal bir sonucudur.

4. Sonuç

Bu araştırmanın sonucu farklı alanlarda yeterlikler kazanması beklenen öğretmen adaylarının, Türk sülûliğinin en önemli kişilerinden biri olan Hacı Bektaş Veli ve kurucusu olduğu Bektaşîlik hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıklarını göstermektedir. Daha spesifik olarak değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının öğretmen adaylarının Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilikle ilgili olarak yeterince kaynak

okumadıkları, Hacı Bektaş Veli'nin sıfatını tanımlamakta yetersiz kaldıkları ve eserlerinden haberdar olmadıkları gözlenmektedir. Sonuçlar “insanlara eşit gözle bakma, davranışlarında Müslim, gayri Müslim farkı gözetmeme, iyiyi ve doğruyu öğretme” gibi Bektaşî tutumların daha yüksek düzeyde bir farkındalık oluşturmuş olduğunu göstermektedir. Buna karşı “Bektaşîliğin resim sanatı, Balkanlarda yaygın bir tarikat olması, Ahilik ile ilişkisi ve günümüzde Alevi geleneği halinde” gözlenmesi gibi özelliklerle ilgili bilgi düzeylerinin son derece düşük olduğu saptanmıştır.

Böyle bir sonuç, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal gelişimlerine yön verecek olan öğretmen adaylarının Türk Kültürü ile ilgili bilgi birikiminin eksik olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının performans odaklı bir eğitime yönelmesi ve bir an önce mesleğe atanma çabası içine girmesi, süreç odaklı nitelikli öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Böyle bir tablo muhtemelen bu araştırmanın konusu olan Hacı Bektaş Veli, Bektaşîlik ya da benzeri konularda bilgi sahibi olmayı öncelikli bir durum olmaktan çıkarmaktadır.

Bu araştırmanın belli sınırlılıkları vardır. Örneklemin sayıca olması bunlardan biridir. Diğer bir sınırlılık Hacı Bektaş Veli ve Bektaşîlikle ilgili araştırmaya dayalı çalışmaların az sayıda yapılmış olmasıdır. Bu araştırmada katılımcılara inanç yönelimleri (Sünni-Alevi) soru sorulmamıştır. Dolayısıyla bu yönelimin sonuçlar üzerinde etkili olup olmadığı kontrol edilmemiştir. Ortaya koyduğu temalar bakımından Bektaşîlikle ilgili bilgi kaynaklarından temelde eğitim olmak üzere, davranış bilimlerinin farklı alanlarında yararlanılması gerektiği düşünülmekte ve bu bağlamda disiplinler arası çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- AKARPINAR, R., vd. (2012). Tekke-Tassavuf Edebiyatı (Ed. M.Öcal OĞUZ) Türk Halk Edebiyatı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- AYTAŞ, G. (1999) Bektaşî Kız adlı roman hakkında bazı tespitler. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 11: 53-90
- AZAR, B. (2005). Benzerlik ve farklılıklar ekseninde Alevi-Bektaşî inançları üzerine bir değerlendirme. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10: 81-87.
- BARKER, C., Pistrang, N. ve Elliot, R. (2002). Research methods in clinical psychology (2nd ed.). Chichester: John Wiley & Sons.
- BAYRAK CÖMERT, Ö. (2011). Hacı Bektaş Veli'ye ait eserlerden hareketle Alevilik ve Bektaşîlik kavramlarının algılanma esasları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60: 313-334.
- BEKTAŞ ÖZTAŞKIN, Ö. (2012). Öğretim programları ve ders kitaplarında Hacı Bektaş Veli ve Bektaşîlik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 61: 245-272.
- BORATAV, P. N. (1970). Bektaşîlik ve Bektaşî Fıkraları üzerine birkaç söz. Bektaşî dedikleri, İstanbul.

- ÇİFCİ, S. (2011). Bir grup yükseköğretim öğrencisinin Hacı Bektaş Veli'yi tanıma düzeyleri ve Bektaşilik hakkındaki tutumları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 57: 225-244.
- DUMAN, A. (2011). Kavram ve kavramlaştırma açısından Alevilik ve Bektaşilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60: 105-112.
- DURAN, H. (2010). Velayetname'ye Göre Hacı Bektaş Veli, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 55: 129-138.
- FRAENKEL, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H. (2012). How to design and evaluate research in education (8th ed.). New York: Mc Graw Hill.
- IŞIK, M., vd. (2010). Türk Toplumunda Hacı Bektaş Veli algısı üzerine bir çalışma. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55: 173-192.
- İMİK TANYILDIZI, N. (2011). Türk Kültürünün gençlere tanıtımında medyanın rolü: Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emre üzerine bir araştırma. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 59: 101-117.
- KOÇAK, M. (2013). Alman kaynaklarında Bektaşilik-Alevilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 65: 237-250.
- KOTLE, T. (2010). Arnavutluk-Balkanlar'da Bektaşilik. *TURAN-SAM*, 5: 24-27.
- KÖKEL, C. (2007). Bulgaristan'da yaşayan Alevilik ve Bektaşilik üzerine. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 43: 1-17.
- OKUR, A. (2012). Hacı Bektaş Veli ve ilgili kavramların tanınabilirlik/algısı üzerine bir araştırma ve öğretim programlarındaki (MEB) durumu. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 64: 199-218.
- ÖCAL, D. (2000). Hacı Bektaş Veli üzerine Türkiye ve uluslararası alanda yapılan çalışmalara genel bir bakış. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 13:115-121.
- ÖZCAN, H. (2002). Bektaşiliğin sosyo-kültürel çevresi. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 22:141-148.
- SAVAŞÇI, Ö. (2004). Alevi-Bektaşî inancının temel kavramları. Alevilik (Yay. Haz. İsmail Engin, Havva Engin). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- TALAS, M. (2010). Türkiye'de kültür politikası ve planlamalarında Alevilik Bektaşilik meselesi. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56: 29-38.
- YILMAZ, H. (2009). Alevilik-Sünnilik açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri. *CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13:189-209.

